

Dr hab. Katarzyna Molek-Kozakowska, prof. UO
Instytut Językoznawstwa
Katedra Języka Angielskiego
Uniwersytet Opolski
Pl. Kopernika 11, 45-040 Opole

Opole, 12. 01. 2024 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Patryka Dobkiewicza

“Mediated political discourse: Self-presentation on social media and ideological shift in interpreting” napisanej na Wydziale Anglistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Fabiszak, prof. UAM i dr hab. Agnieszki Chmiel, prof. UAM

Postępująca mediatyzacja dyskursu politycznego skłania badaczy zainteresowanych stanem demokracji, w tym językoznawców, do sprawdzania jak nowe technologie i współtworzone przez nie formacje dyskursywne zmieniają tradycyjne gatunki autoprezentacji politycznej czy deliberacji publicznej. Szeroka dostępność różnorodnych (w tym radykalnych) treści politycznych, umiędzynarodowienie i zideologizowanie instytucji europejskich, a także dynamika mechanizmów przekładu tekstów politycznych zainspirowały magistra Patryka Dobkiewicza do zaprojektowania i przeprowadzenia cyklu studiów, które zostały przychylnie przyjęte przez redakcje międzynarodowych czasopism naukowych i które stały się podstawą przedłożenia rozprawy doktorskiej w języku angielskim o syntetycznym tytule „Mediacja dyskursu politycznego: Samoprezentacja w mediach społecznościowych i przesunięcie ideologiczne w tłumaczeniu ustnym”.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska w formie cyklu publikacyjnego obejmuje 130 stron manuskryptu w podziale na obszerny wstęp zawierający uzasadnienie projektu badawczego, metodologie poszczególnych studiów i streszczenie zawartości publikacji, trzy rozdziały z tekstami trzech osobnych artykułów (dwa z nich w wersji sformatowanej wg stylu publikatora), a także krótkie podsumowanie. Rozprawa zawiera połączoną bibliografię na prawie 200 pozycji, abstrakty oraz oświadczenia i załączniki na temat wkładu autorskiego i statusu publikacyjnego jednego z manuskryptów. Cykl publikacyjny składa się z następujących tekstów:

Dobkiewicz, Patryk. 2019. "Instagram narratives in Trump's America: Multimodal social media and mitigation of right-wing populism", *Journal of Language and Politics* 18, 6: 826-847.

Dobkiewicz, Patryk. In press. "Ideological shift in interpreted parliamentary speeches: Conference interpreter as meaning co-constructor", *Studia Anglica Posnaniensia. An International Review of English Studies*.

Dobkiewicz, Patryk (wkład autorski 80%), Agnieszka Chmiel and Małgorzata Fabiszak. 2023. "Source text ideological load modulates ideological shifts in interpreting right-wing and left-wing political discourse, but interpreters' political orientation does not", *Ampersand* 11: 1-12

Struktura pracy odzwierciedla ewolucję zainteresowań badawczych Doktoranta w zakresie analizy dyskursów politycznych w przestrzeni amerykańskich mediów społecznościowych oraz międzynarodowej sfery publicznej i roli tłumaczenia i tłumaczy ustnych w mediacjach pomiędzy aktorami na poziomie europejskich instytucji. Klamrą dobrze spinającą trzy odrębne studia językoznawcze jest pojęcie ideologii, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania środków językowych przez populistów, przy czym populizm, wg Doktoranta, może być mniej lub bardziej radykalny i obejmować zarówno prawicową jak i lewicową ideologię. Oryginalnym wkładem badawczym Doktoranta w badania dyskursu politycznego jest rozwinięcie pojęcia „przesunięcia ideologicznego” następującego w toku rekontekstualizacji tekstów podczas ich tłumaczenia ustnego. Pojęcie „przesunięcia” zostało zoperacjonalizowane, a zjawisko, które to pojęcie denotuje zostało zmierzone poprzez skrupulatne porównanie dyskursywnych wykładników prezentacji ideologii i użytych w tłumaczeniach ekwiwalentów wykorzystanych środków językowych.

Poza wspólnym założeniem o normalizacji radykalnych dyskursów politycznych i roli języka w reprezentacji ideologii i jej przesunięć w różnych wersjach medialnych i tłumaczonych tekstów, publikacje zawarte w cyklu łączy również rama metodologiczna krytycznych studiów nad dyskursem. Są to kompatybilne podejścia krytycznej analizy dyskursu, począwszy od modelu dyskursywno-kognitywnego Teuna van Dijka, zaadoptowanego do operacjonalizacji ideologicznych konstruktów opozycyjnych grup społecznych, poprzez typologię strategii dyskursywnych w ramach podejścia dyskursywno-historycznego Ruth Wodak i współpracowników, w tym kluczowej dla pracy strategii tonowania czy łagodzenia (ang. mitigation), jako odpowiedzi na wyostrzenie radykalnego wyrazu wypowiedzi

politycznych, aż do postulatu Christophera Harta rekomendującego uwzględnienie recepcji w krytycznej analizie dyskursu i mierzenie jej z wykorzystaniem metody eksperymentalnej.

Pierwsza część wstępu do pracy doktorskiej bardzo przystępnie, a jednocześnie w pogłębiony sposób prezentuje najnowsze badania na temat normalizacji radykalnych dyskursów.

Doktorant skrupulatnie przytacza tutaj wyniki badań w zakresie krytycznej analizy dyskursu medialnych i politycznych manifestów populistycznych czy kampanii politycznych wywodzących się z różnych krajów i kultur. Wychodząc od takich definicji populizmu i radykalizmu, które kompatybilne są z celami pracy, Doktorant przedstawia panoramę zjawisk dyskursywnych na przykładach niedawnych dysput publicznych (wybrane kampanie wyborcze populistów, kampanię na temat Brexitu, dyskursy kryzysu migracyjnego, przypadki Islamofobii i antysemityzmu). Zamykając tę część, wskazuje on na postępującą akceptację, a następnie normalizację szkodliwych dla demokracji zjawisk dyskursywnych.

W drugiej części wstępu zakwestionowano założenie o neutralności profesjonalnego tłumacza zaangażowanego do sporządzania przekładu tekstów politycznych. Przedstawione zostają argumenty za przyjęciem założenia o sprawczości i ideologicznym umocowaniu tłumacza jako mediatora. Doktorant popiera swoje stanowisko umiejętnym przeglądem literatury na temat etnografii przekładu i zadaje interesujące pytania na temat osobistej przestrzeni profesjonalnych tłumaczy i spektrum wyboru środków do wyrażania treści o silnym zabarwieniu ideologicznym. Repertuar owych środków językowego wyrażania ideologii jest obszerny (np. wg Bartłomiejczyk 2016, 2020, 2021), a niektóre z nich mogą łatwo posłużyć do tonowania (bądź wyostrzenia) znaczeń w przekładzie, na co wskazują wcześniejsze badania metafor, rodzajów czasowników orzekających czy strategii (nie)grzeczności.

W kolejnej części wstępu, Doktorant umiejętnie przedstawia swoje instrumentarium metodologiczne i wskazuje jak można powiązać i zaprząć podejścia systemowo-funkcjonalne, multimodalne i kontekstowo-historyczne do operacjonalizacji i mierzenia między innymi przesunięć ideologicznych, oraz jak zaprojektować eksperyment, aby wywołać dane, które w sposób usystematyzowany i wiarygodny uzupełnią zastane, zarchiwizowane i odpowiednio zakodowane dane tekstowe. Doktorant interesująco uzasadnia podjętą kalibrację danych i metod, z jednej strony – potrzebą uszczegółowienia wniosków na temat dyskursywnych reprezentacji treści ideologicznych, a z drugiej strony – poszukiwaniem uogólnień na temat procesów mediacji w różnych kontekstach instytucjonalnych.

Wartościowe z punktu widzenia argumentacji przyjętej w pracy są te fragmenty wstępu, które wyjaśniają wzajemne relacje teoretyczno-metodologiczne w trzech publikacjach, których tematyka może być na pierwszy rzut oka uznana za zbyt rozbieżną jak na cykl, ale które udaje się Doktorantowi sprawnie powiązać, a ich celowość wytłumaczyć, czemu służy także przejrzysty diagram umieszczony na stronie 4.

Pierwsze studium stanowiące cykl publikacyjny ukazało się na łamach „Journal of Language and Politics”, prestiżowego czasopisma wydawanego przez wydawnictwo John Benjamins (Amsterdam/Filadelfia), znanego ze swojego wzorcowego procesu recenzyjnego i skrupulatnej pracy redakcyjnej i edytorskiej. Artykuł Doktoranta zapewne przeszedł odpowiedni cykl poprawek i edycji, dając w konsekwencji ciekawy, przystępny, syntetyczny i dobrze opracowany metodologicznie i materiałowo obraz kampanii prezydenckiej Donalda Trumpa w jej odmianie realizowanej na platformie Instagram. Wnioski z analizy są adekwatne do celów badawczych, choć z mojej perspektywy można było artykuł wzbogacić informacjami na temat charakterystyki publiczności i afordancji Instagrama, czy też zaczerpnąć więcej z dostępnych badań medioznawczych na temat użycia Instagrama dla celów politycznego marketingu, aby skontekstualizować pewne obserwacje, ale rozumiem, że czasopismo nie ma medioznawczego profilu i nie było to konieczne. Artykuł z 2019 roku wskazuje, że Doktorant już na wczesnym etapie kariery naukowej dobrze opanował warsztat pisarski i analityczny, oraz że nie wzbierał się przed dzieleniem się swoimi oryginalnymi interpretacjami w toku dyskusji wyników badania.

Drugie studium przedstawione jest w formie manuskryptu, który nie został jeszcze poddany ostatecznej korekcie, ale który został określony jako nadający się publikacji (ang. publishable) po stronie czasopisma. Jest to interdyscyplinarne studium obejmujące analizę technik tonowania/wyostrzania ideologicznych znaczeń w toku przekładu ustnego, łączące elementy krytycznej analizy dyskursu z paradygmatem krytycznej analizy przekładu i wzorowane na wcześniej wspomnianych badaniach Bartłomiejczyk. Połączenie metod jakościowych i ilościowych do szczegółowej analizy korespondujących ze sobą fragmentów tekstów oryginalnych i ich rzeczywistych przekładów w paralelnym korpusie polsko-angielskim z debat na obradach plenarnych Parlamentu Europejskiego wykazało interesujące przesunięcia ideologiczne, które korelują z orientacją ideologiczną autora tekstu źródłowego. Ponownie dyskusja i omówienie wyników przeprowadzonych analiz wskazuje na dobre opanowanie przez Doktoranta takich umiejętności jak prezentowanie syntezy wniosków czy wyjaśnianie zidentyfikowanych zjawisk językowych w kontekście literatury przedmiotu.

Studium wyjaśnia, że występowanie przesunięć ideologicznych może być powodowane trudnościami tłumaczenia zawitych struktur, oryginalnych figur i nietypowych sformułowań, szczególnie widocznych w orzeczeniach. Wyniki dokumentują strategie radzenia sobie tłumaczy z tymi trudnościami za pomocą przesunięć w najbardziej zideologizowanych przypadkach wypowiedzi. Jest to cenne odkrycie, stanowiące o oryginalnym wkładzie badawczym Doktoranta, które warto będzie wykorzystać w szkoleniu tłumaczy. Ponadto, zarówno opis korpusu i protokołu analitycznego, jak i przedstawienie i omówienie przykładów wskazują na skrupulatność i dobry warsztat analityczny Doktoranta, co jest jednym z wymogów stawianych pracom doktorskim.

Trzecia publikacja wchodząca w zakres cyklu jest raportem z eksperymentu przeprowadzonego na grupie 24 tłumaczy, których poglądy polityczne zbadano walidowanym testem i których poproszono o przetłumaczenie neutralnego i zideologizowanego tekstu. Dane ilościowe i analizy statystyczne uchwyciły zakresy i typy strategii tonowania lub wyostrażania, jak również neutralnych tłumaczeń w wybranych podgrupach. Przeanalizowano między innymi ilość pominięć w tłumaczeniu symultanicznym w przypadku sformułowań, które mocno kontrastowały z ideologicznymi przekonaniem tłumaczy. W związku ze statusem tekstu jako opublikowanego na stronie Elsevier w interdyscyplinarnym czasopiśmie poświęconym badaniom nad zjawiskami językowymi i dwujęzycznością „Ampersand”, jasne jest, że odpowiednio kompetentni recenzenci już pozytywnie zweryfikowali zarówno projekt badania i poprawność obliczeń statystycznych, jak i organizację argumentacji w raporcie i jakość wniosków w tym manuskrypcie. Na wspomnienie zasługuje tutaj wysoce przemyślany sposób zaprojektowania eksperymentu, a w szczególności opracowania tekstów, które miały być poddane tłumaczeniom przez uczestników eksperymentu i wieloetapowy sposób selekcji, triangulacji i kontrolowania przebiegu eksperymentu oraz modelowania statystycznego danych uzyskanych w jego wyniku.

Ważne dla mnie jest także, jak Doktorant zawiera w tej publikacji uwagi na temat ograniczeń swojego przedsięwzięcia i jak formułuje refleksje na temat rozbieżności, jakie mogą powstać między odbiorem treści przez analityków dyskursu, a recepcją treści przez zwykłych obywateli, które to kwestie podnoszone są przez niektórych badaczy krytycznej analizy dyskursu. Taka samoświadomość potwierdza dojrzałość badawczą Doktoranta. Jednakże, prawdopodobnie ze względu na eksperymentalny charakter pracy lub wymogi czasopisma, w artykule nie rozwinięto powiązań między przesunięciami ideologicznymi następującymi w toku przekładu, a normalizacją dyskursów radykalnych. Nie znalazłam komentarza do tego,

jak, w kontekście przyjętego założenia o sprawczości tłumaczy, mieliby oni współtworzyć i normalizować najbardziej „bezwstydne” formy populistycznego światopoglądu, które tak dogłębnie omówione zostały we wstępie.

Nie sposób także nie podnieść faktu, że pierwsza publikacja nie do końca współgra metodologicznie i treściowo z pozostałymi dwiema pod kątem gatunków analizowanych tekstów (posty na mediach społecznościowych a tłumaczenia debat parlamentarnych), amerykańskiego i europejskiego kontekstu uprawiania populizmu, czy multi- a monomodalności pewnych form ekspresji politycznego radykalizmu (zarówno tonowania jak i wyostrzania). Nasuwa się więc pytanie, czy, podobnie jak tłumaczy, profesjonalnych managerów mediów społecznościowych należy traktować jako mediatorów odpowiedzialnych za ideologiczne przesunięcia, z tym, że w ich przypadku są to przesunięcia mające na celu maksymalizowanie korzyści kandydata, a nie usprawnianie deliberacji? Część zamykająca przedstawioną tutaj pracę doktorską mogłaby zatem zawierać bardziej pogłębione omówienie także wszelkich teoretyczno-kontekstowych (a nie tylko metodologicznych) paraleli między publikacjami w cyklu.

Mimo tych drobnych zastrzeżeń, mam głębokie przekonanie, że praca potwierdza bardzo dobre opanowanie warsztatu analitycznego przez Doktoranta, a także dogłębną znajomość obszarowej literatury na temat dyskursu politycznego. Ambitne potraktowanie metody eksperymentalnej daje wyraz jego świadomości na temat trwających polemik i trwających prac nad rozwijaniem metodologii krytycznych studiów nad dyskursem. Nie bez znaczenia dla mnie jest dojrzała i refleksyjna postawa Doktoranta w toku omawiania swoich wniosków oraz kreatywność badawcza w poszukiwaniu nowych wyzwań analitycznych. Reasumując, rozprawa doktorska magistra Patryka Dobkiewicza spełnia warunki określone w art. 13. 1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki tj. „stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego” oraz „wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną” i „umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej”. Z pełnym przekonaniem stawiam zatem wniosek o dopuszczenie go do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ubolek Kozakowski